

Semesteroppgave

Høsten 2021

Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Subsidiering av norsk jordbruk – En teoretisk revitalisering

En oppgave i modeller og teorier i politisk økonomi

Ved/

Erik Johansen,

POL2012

Modeller og Teorier i Politisk Økonomi

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
Teori – Ricardo, korn og The Other Canon.....	4
<i>Ricardo og Kornmodellen</i>	<i>4</i>
<i>Videre Teori og dens Implikasjoner</i>	<i>6</i>
<i>The Other Canon - Teoretisk Alternativ.....</i>	<i>7</i>
Diskusjon	9
Konklusjon.....	13
Bibliografi	14
Vedlegg.....	16
<i>Vedlegg 1: Tabell 1.0.....</i>	<i>16</i>
<i>Vedlegg 2: Tabell 1.1</i>	<i>16</i>
<i>Vedlegg 3: Modell 1.0.....</i>	<i>17</i>

Innledning

Arbeiderpartiet og Senterpartiet kunne fredag 8. oktober si seg enige om en felles regjeringsplattform (Gilbrant , Suvatne, & Dorholt, 2021). Senterpartiet er altså på ny en av Norges regjerende politiske partier. En av partiets kjernesaker er deres økte støtte til landets landbruk. Et program som fordrer beskyttelse av landets egenproduserte landbruks- og husdyrsartikler. Denne oppgaven tar for seg dette standpunktet fra et politisk økonomisk perspektiv, og diskuterer med et teoretisk fokus: *Hvorvidt Norge bør beskytte sin landbrukssektor.*

Ifølge Senterpartiets egne nettsider opplyser de at de vil «Sørge for inntektsøkning for små og mellomstore bruk for å sikre bosetting i hele landet» (Senterpartiet, 2021). De opplyser også at de vil arbeide mot at «... råvareprisene økes. Bevilgningen over statsbudsjettet må brukes målrettet til de jordbrukspolitiske mål som markedsprisene ikke greier å oppfylle». I bunnen – i Senterpartiets politikk ligger det altså en *konserverende* tankegang (Farsund, 2014, s. 85) når det kommer til subsidiering av landbrukssektoren, ved å beskytte den i sitt forhold til global handel.

Landbruk i Norge har spilt en viktig politisk rolle, blant annet når det kommer til regjeringsdannelse (Farsund, 2014, s. 89), men det foreligger også en relativt bred enighet om landbrukets allmennytte for samfunnet blant de politiske partiene på Stortinget. Her er det særlig Senterpartiet som har vunnet sakseierskap over det landbrukspolitiske domenet (Rommetvedt, 2002, s. 30). Farsund (2014, s. 97) viser til at de ulike politiske koalisjonene over lengre perioder har bidratt til periodevise store økonomiske overføringer, noe vi særlig kan se på jordbruksoppgjørene hvor Senterpartiet har vært en del av det politiske flertallet bak regjeringene som har gitt økte rammer. Dette gjør også landbruket til en viktig økonomisk sak på den politiske dagsordenen, og derfor nå et stadig tilbakevendende tema for diskusjon.

Denne oppgaven er i sin natur teoritung, og tar form som en diskusjon av gammel og ny teori som kan belyse oppgavens problemstilling. Første delen av oppgaven presenterer de teoretiske fundamentene for oppgaven. Her vil også et historisk bakteppe for klassisk økonomisk teori, med forankring i landbruket legges frem. Deretter vil det legges frem et alternativt teoretisk grunnlag, også med forankring i landbruket, for å utfordre det klassiske teoretiske fundamentet. Siden vil jeg kort diskutere oppgavens metodiske fremgangsmåter og hvilke implikasjoner disse har fått for oppgaven.

Deretter vil jeg fortsette inn i oppgavens diskusjon, og først ta utgangspunkt i klassisk økonomisk teori med søkelys på de britiske kornlovene å 1800 og global handel. Her ligger fokuset på hvordan en slik politisk plattform presentert ovenfor kan forstås i lyset av dette. Siden tar oppgaven et oppgjør med hvordan klassisk økonomisk teori setter søkelys på forbrukerinteresser og global handel, snarere enn produksjonsinteresser, for å se på hvilke politisk økonomiske argumenter som utfordrer dette.

Til slutt syntetiserer oppgaven et samlet argument for en *trade-off* mellom globale handelsforpliktelser og til dels konserverende politikk for landets landbrukssektor. Oppgaven konkluderer med at Norge er avhengig av å være tilknyttet global handel også når det kommer til landbruket, at det derfor er nødvendig med en defensiv proteksjonisme på egne landbruksartikler. Grunnlaget for dette ligger i landbrukets potensiale som driver for økonomisk vekst i distriktene. Dette er likevel ikke et grunnlag for å beskytte landbruket for intern konkurranse på kvalitet og produktsmangfold.

Teori – Ricardo, korn og The Other Canon

Ricardo og Kornmodellen

La meg først ta for meg den klassisk økonomiske teorien. Her har jeg først og fremst valgt å rette søkelyset mot Ricardo, hvis kjente bok, *On the Principles of Political Economy and Taxation* (1817, her etter *Principles*), kan være og regne som standardteoriens far både på venstre og høyresiden av klassikk politisk økonomi (Reinert, 2004, s. 22). Ricardos teori for frihandel og komparative fortrinn er en av de mest innflytelsesrike teoriene fra klassisk økonomisk teori. Her har jeg likevel valgt å ta utgangspunkt i et annet teoretisk fundament, som utgangspunkt for frihandelsargumentene. Ved også å legge det historiske bakteppet for dette går jeg tilbake til 1800-tallets England, og de såkalte kornlov-debattene.

Frem til kornloven av 1815 ble vedtatt i England, foregikk det en stor politisk debatt rundt lovene, og hvorvidt man skulle åpne for frihandel og importere korn eller ikke (Salvadori & Signorino, 2015, s. 151). På samme tidspunkt publiserer nettopp Ricardo et essay hvor han slengte seg på den pågående debatten, og argumenterer mot samfunnsøkonomen Thomas R. Malthus¹; *An Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock* (Ricardo, 1850, her etter *The Essay*). Til tross for at Ricardos korn-modell i *The Essay*, og hans frihandelsteori ofte ses på som adskilte økonomiske teorier, kan man si at nettopp *The Essay* var en grunnleggende driver for Ricardos frihandelsargument (Ricardo, 1817, Kapittel 7, *On Foreign Trade*) med utgangspunkt i landrente (Burgstaller, 1986, s. 467).

Ricardo argumenterer i *The Essay* for at England burde løfte restriksjoner på importert korn. Dette med utgangspunkt i renteteori og dens implikasjoner; Hvor det omvendte forholdet mellom rente² og profitt ved gitt reallønn og teknologi løftes frem:

By bringing successively land of a worse quality, or less favourably situated into cultivation, rent would rise on the land previously cultivated, and precisely in the same degree would

¹ Malthus og Ricardo var ellers enig i argumentet for frihandel med tanke på landrentens effekt på kapitalakkumulasjon, som jeg senere kommer inn på, men Malthus løftet snarere opp argumentet om selvforsyning i særlig perioder med krig som et argument for å verne om landbruket.

² Med rente eller landrente menes her den delen av verdien fra landbruksproduksjon som forblir på landeierens hender, etter at alle utgifter for kultivering av det samme landet av alle slag er trukket fra, herunder også profitten for den avsatte kapital estimert ut ifra profittraten av landbruksartikler på daværende tidspunkt (Ricardo, 1815, s. 3).

profits fall; and if the smallness of profits do not check accumulation, there are hardly any limits to the rise of rent, and the fall of profit (Ricardo, 1815 , s. 9).

Ricardo argumenterte altså for at jo mer jord som ble tatt under kultivering, dess dårligere avkastning ville jordbruket i helhet gi, noe som også ville bidra til at renten på den mest fruktbare jorden (som likevel ville produsere like mye som før) ville øke. På samme måte mente Ricardo at et fall i aggregert rente ville heve den aggregerte profitten (Ricardo, 1815 , s. 20). Dette er som over nevnt, og som Salvadori & Signorino (2015, s. 162) fremhever, grunnsteinen for Ricardos omfavelse av frihandelspolitikk. Argumenter som ifølge Ricardo selv gjorde at han mente lovgiverne burde la import av korn være «... unrestricted by law» (s.163; Ricardo, 1850, s. 1). Ved å åpne for fri import av korn ville man altså unngå at mindre fruktbar jord ville føre til en høyere landrente; Som igjen ville føre til at profitten ikke ville synke, og at akkumulasjon av kapital ville fortsette og derav skape vekst, samt senke råvareprisen.

Ricardo mente at handel bare kunne komme et land til gode ved at, (1) den generelle profitt raten stiger, som bare kan skje som en konsekvens av billigere mat. Dette vil da tjene de som enten har investert kapital eller tjener penger på produksjonen. Eller ved (2) en større tilgang på varer, og et fall de samme varenes bytteverdi, hvor hele samfunnet får ta del i denne fordelingen (se Ricardo, 1815, s. 25ff). Altså, i det tilfellet hvor frihandel ville gjøre både mat billigere, men også heve tilgangen på andre varer for alle i en nasjon, vil frihandel heve den økonomiske veksten ifølge Ricardos argument.

Dette ville likevel føre til at den jorden som allerede er kultivert, og som er av en så lav produktiv standard at den ville bli utkonkurrert av importerte produkter, ville tape penger på produksjon og i verset instans gå konkurs. Dette var Ricardo fult klar over, men mente at dette var en nødvendighet for utviklingen av et lands økonomi. Han omtaler disse brukene som:

...that which by the course of events has become of no use to us, and by the employment of which we actually lose. We might just as fairly have been told, when the steam-engine, or. Mr. Arkwright's cotton-machine was brought to perfection, that it would be wrong to adopt the use of them, because the value of the old clumsy machinery would be lost to us (Ricardo, 1815 , s. 37).

Selv om de dårligere stilte bøndene ville tape på dette, ville samfunnets helhet tjene mange ganger mer på en frihandel enn de ville tape. Noe som etter hvert (ved overføring av kapital i samfunnet til annen produksjon)³ ville heve profitten til alle samfunnsklasser uten om den landeiende klassen (s. 41).⁴ Ricardo viser også i sin tabell “*Tabele shewing the Progress of Rent and Profite unader an assumed Augmentation of Capital*” (s. 14) at den andelen av avkastningen som landeieren til slutt ender opp med også vil øke. Slik at det vil bli mindre til de andre i samfunnet om man fortsatte å beskytte korn for importerte alternativer.

Som vi ser, er altså David Ricardos teori basert på den disproporsjonale relasjonen mellom landrenten og den generelle profitten. Kostandene slik Ricardo ser det, er større ved å konservere landbruksproduksjon (i hans eksempel korn) enn gevinsten for nasjonen som helhet ved en åpen import av de samme landbruksproduktene.

Videre Teori og dens Implikasjoner

Ricardos kornmodell er som nevnt springbrettet for hans teori om global frihandel, videre formulert i kapittel 7 i hans *The Principles* (Ricardo, 2001, [1821, (1817)]).

No extension of foreign trade will immediately increase the amount of value in a country, although it will very powerfully contribute to increase the mass of commodities, and therefore the sum of enjoyments (s. 85).

Slik lyder hans åpning i dette kapitlet. Det er her forestillingen om komparative fortrinn legges frem. Altså det teoretiske fundamentet for hvordan nasjoner tjener på åpen frihandel unnsatt deres generelle produktivitet innen arbeid, så lenge en investerer og eksporterer de varene de har et fortrinn i sammenlignet med nasjonen man handler med.⁵

³ En slik distribusjon mente Ricardo ville skje naturlig da det var av et større fortrinn for den gitte kapitalinvestering å bli investert i produksjonen av varer som kunne *byttes* mot korn (Ricardo, 1850, s. 36).

⁴ Ricardo deler samfunnet inn i tre klasser, den landeiende klasse, kapitalistene og arbeiderne (her, bønder som betaler rente til landeiere). Her vil landeierens interesser alltid stå i kontrast til de andre samfunnsklasser, da nettopp høyere rente ved høyere pris for landbruksvarer – og følgelig lavere aggregert profitt – er det som øker inntekten til landeieren. Bonden ville også ha høyere pris for landbruksvarene, men kan kompenseres ved høyere kvantitet. Landeieren er altså aldri så godt tjent som når det er få men dyre landbruksartikler som følge av at mindre produktivt land tas i bruk (Ricardo, 1850, s. 19f).

⁵ I *The Principles* legger Ricardo frem denne teorien gjennom et eksempel om handel mellom England og Portugal hvor begge produserte tøy og vin. Han viste at begge ville tjene på en handel, ved at England handlet i tøy/tekstil og Portugal i vin – de varene de sammenlignet med hverandre produserte mest *effektivt* (Evenett, 2017)

Det er denne teorien som senere har blitt viktig i dages moderne økonomi, som en standardteori for økonomisk vekst ved handel (Reinert, 2004, s. 22). Disse teoriene har blitt veldig viktige for dages politisk økonomiske forståelse av handel, og har vært av stor interesse for statsmenn, analytikere, forretningsfolk og handelsorganisasjoner. Til tross for dette har de også vært et tema for stor kontrovers – både som følge av ulik praktisk betydning, negative følger av globalisering og videreutvikling av de samme teoriene for forståelse av dages intrikate økonomiske virkelighet (Evenett, 2017, s. 1; Burgstaller, 1986). Det er uansett slik at de samme teoriene er de som i dag har endt opp som et fundament for den nyklassiske økonomiske teorien.

The Other Canon - Teoretisk Alternativ

Det finnes også teoretiske bidrag som i dag ser på den globale frihandelstankegangen med et mer kritisk blikk. En av disse er *The Other Canon*⁶ sin *heterodokse økonomi*.⁷ Det altså er et alternativ til denne engelskbaserte nyklassiske økonomiske teori (Reinert, 2004, s. 20). I denne delen vil jeg gjøre rede for dette teoretiske bidraget, og legge grunnlaget for den videre diskusjonen over hvilke implikasjoner et slikt syn vil ha på forståelsen av Norges landbruk i dag.

I denne økonomiske tradisjonen, fremmet og grunnlagt av den norske økonomen Erik S. Reinert, rettes det et kritisk blikk mot dages økonomiske verdensordning fokusert rundt handels- og finansvariabler. Han står for at man derfor går glipp av produksjonslivet og realøkonomiens bidrag til teoretisering i økonomifaget (Reinert, 2004, s. 33). Det rettes et særlig kritisk blikk på den amerikanske økonomen Paul Samuelsons teori om *faktorprisutjevning*.⁸ En teori bygget på Ricardisk frihandel, som sier at internasjonal handel vil føre til at prisen på produksjonsfaktorene og arbeidskraft vil bevege seg mot å bli de samme over hele verden (s. 31).

⁶ The Other Canon er både en erfaringsbasert økonomitradisjon samt også et fagøkonomisk nettverk grunnlagt. Av økonomen Erik S. Reinert <http://othercanon.org/> (Reinert, 2004, s. 20).

⁷ Heterodoks Økonomisk – en samling av skoler og bidrag som står i motsetning til det ortodokse, særlig nyklassisk økonomi (data.ub.uio.no, 2016).

⁸ Det teoretiske bidraget Samuelson fikk Nobelprisen i økonomi for i 1970 (Reinert, Global Økonomi: Hvorfor de rike ble rike og hvorfor de fattige blir fattige., 2004, s. 31). Se også hans *Foundations of Economic Analysis* (Samuelson, 1947).

The Other Canon vil snarere danne et teoretisk bidrag som ikke ser på alle typer produksjon på samme måte (Reinert, 1997, s. 15), hvor eksempelvis jordbrukets produksjonsfunksjon er fundamentalt ulik produksjonsfunksjonen til industrien. Dette er et syn som snarere setter søkelys på *stordriftsfordeler*, *teknologisk endring* og *synergieffekter*, som kan være med å bidra til å forklare økonomisk vekst (Reinert, 2004). Teoriene basere seg i stor grad på den østeriske økonom og teoretiker Josef Schumpeter (1883-1950) som også mente at: «... økonomifaget led av *Ricardos last* (the Ricardian Vice). Den består i å bygge økonomisk teori uten empirisk grunnlag» (Reinert, 2004, s. 25, uthevning i originalteksten). Slik sett mener også Reinert (1997, s. 16) at dagens økonomifag er «fanget av sin egen teoretiske verktøykasse», noe som skaper en ugunstig distanse mellom teorien og virkeligheten, og derav gjør politikktutformingene tåkete.

I krote trekk mener Reinert at man må revurdere de politiske løsningene, blant annet innen landbruket, både når det kommer til å beskytte det fra markedets ødeleggende virkning, og ved å søke industriens stordriftsfordeler (Reinert, 1997, s. 22). Her fremheves det hvor viktig det er å beskytte jordbruksprodukter gjennom *defensiv* proteksjonisme, for å hindre at norske landbruksprodukter taper i konkurransen med fattigere lands evne til å levere produkter til en lavere pris. Samtidig som at man må beskytte landbrukets produksjonsfunksjon og synergieffekter i andre distriktpolitiske målsettinger, hvor konkurranse på lokalt plan ikke nødvendigvis likestilles med global handel. Likevel argumenterer Reinert for at søken etter stordriftsfordeler i landbruket er feilaktig, da de samme stordriftsfordelen ⁹ industrien kan bidra med, ikke opptrer på samme måte i alle sektorer da de er *kvalitativt* ulike (Reinert, 1997, s. 25).

Altså er det fundamentale teoretiske bidraget her at man ikke kan forstå alle sektorer likt, og at de derfor også må behandles ulikt i økonomisk forstand. Hvor blant annet tradisjonelle distriktsnæringer (som landbruket) ikke er preget av stordriftsfordeler, men snarere av *avtagende skala*utbytte: At produksjonen, etter et visst punkt, synker uansett om innsatsfaktorene økes proporsjonalt. Altså, jo mer land som kultiveres og hvor oftere det

⁹ «Fordismen» som paradigme i økonomien, der fordelene ved sentralisering og stordrift kanaliseres gjennom økte lønninger til industriarbeidere som tilbakeføres i «gode sirkler» - synergieffekter – til andre borgere i nasjonen. Men, bøndene er her i en særstilling da de er i en næring som er utfordret av internasjonal handel (slik service næringer ikke er, f.eks. friserer), får ikke den samme nytten.

kultiveres, dess dårligere kvalitet og kvantitet får man i utbytte av jorbruksproduktet (Reinert, 1997, s. 19).¹⁰

Til slutt fokuserer Reinert på hvordan mangfold i økonomiske aktiviteter også gir systemiske effekter. Her baserer han seg på renesanseøkonomene¹¹, og hvordan de så at byene var mer velstående enn landsbyene, grunnet større mangfold av aktiviteter (s. 24f). Tanken her er at et mangfold av ulike produksjonsaktiviteter fører til økt velstand. Her er det også viktig å forstå den negative siden ved dette. De samme effektene kan nemlig også spre dårlig økonomisk utvikling, for eksempel ved avtagende skalautbytte (avtagende avkastning).¹² Ut ifra dette fordrer Reinert det teoretiske grunnlaget til det han kaller *Schumpeteriansk konkurranse*. Hvor klasiske distriktsnæring burde konkurranseutsettes på områder som kvalitet og produkt differensiering, men ikke på pris (s. 35).

Dette er derav et teoretisk perspektiv som heller argumenterer for å beskytte landbruket for frihandel (defensiv proteksjonisme), men samtidig åpne opp for intern konkurranse for å skape utvikling av nye kvalitetsprodukter og positive synergieffekter mellom landbruket og andre distriktsnæringer.

Metodiske valg og empirisk støtte

Som nevnt innledningsvis er dette en teoritunngoppgave, hvor mye av fundamentet for oppgaven ligger i den utvalgte teorien. Her har jeg valgt å fokusere på et teoretisk grunnlag som har en nærhet til det landbrukspolitiske. Dette valget kan selvfølgelig sies å ha implikasjoner for hvor overførbart dette er til andre politikkområder, samtidig som det skaper en bevissthet rundt teoretisk relevans. Ved å unngå å gå alt for dypt inn i Ricardos *The Principles* (2001, [1821, (1817)]), og heller sette søkelys på hans forhold til kornlov-debattene på 1800-tallet kan oppgaven ha mistet en dimensjon i det økonomiske argumentet. Ofte ses Ricardos kornmodell på som en modell i *et lukket system*, uten direkte tilknytning til hans argument om frihandel. Dette har likevel blant annet Burgstaller (1986) og Salvadori &

¹⁰ Noe som også fører til en ulik inntektsfordeling mellom by og land, samt hvorfor noen områder i verden er fattige og andre ikke (Reinert, 1997, s. 19). Se også *How rich countries got rich...and why poor countries stay poor* (Reinert, 2007).

¹¹ En av de første økonomene som så på dette var Giovanni Botero og hans *della Grandezza della Città* fra slutten av 1500-tallet (Reinert, 1997, s. 24).

¹² Et eksempel her kan være det man blant annet ser når hjørnesteinsbedrifter legges ned i distriktene, og påvirker andre distriktsnæringer negativt. Dette er de samme som de positive synergieffektene/systemiske effekter.

Signorino (2015) vist at ikke er direkte riktig, og at mye av balasten i *The Principles* kommer fra hans *Esseay* (Ricardo, 1815).

Når det kommer til The Other Canon har jeg valgt å ta utgangspunkt i Erik S. Reinerts avhandling (Reinert, 1997) gjort i hans tid i Norsk Investforum i samarbeid med Norges Bondelag og Komunal- og Arbeidsdepartementet. Fordelen med dette er at den tar for seg det brede teoriperspektivet til The Other Canon på en sammenfattende måte med fokus på nettopp norske distriktsnæringer. Samtidig avsluttes Reinerts avhandlingen med. Tre empiriske caser for å belyse noe av den teoretiske debatten. Likevel er det usikkert hvor mye av The Other Canons teoretiske bidrag som her gjøres direkte relevant for min problemstilling.

Derfor har jeg også valgt å ta med data fra Statistisk Sentralbyrå (SSB, a,b og c), samt Reidar Almås (1976) sin artikkel *Om spørsmålet om meirproduktet i jordbruket*. Dataen fra SSB er basert på nye tall fra 2019-2020 og gir derfor en direkte relevans for det aktuelle temaet. I mangel på tallmateriale på rentegrunnlaget i dagens landbruk har Almås sin eldre artikkel tjent dette formålet. Det skal likevel påpekes at Almås sin konklusjon er basert på datidens økonomiske og politiske konjunkturer.

Diskusjon

Da har vi sett på to teoretiske bidrag innen politisk økonomi, som kan bidra til å svare på hvorvidt *Norge burde beskytte sin landbrukssektor*. Jeg vil i den følgende diskusjonen sette disse to bidragene opp mot hverandre, og med blikket vendt mot det norske landbruket diskutere nettopp dette.

I det historiske eksemplet fra England, som Ricardo bygget sin kornmodel på, ble det imidlertid klart at beskyttelsen av landbruket (korn) hadde fatale følger for samfunnet. Akkurat slik Ricardo argumenterte for steg prisene på korn ytterligere, de rike godseierne klarte å holde beskyttelsen av nasjonal kornproduksjon ved like. Slik ble kjøpekraften til arbeiderne ble svekket, og i ytterste konsekvens førte denne politikken til sult for de som var vanskeligst stilt, og flere mistet livet (Aaheim, 1994, s. 9).

Dette er tross alt et historisk eksempel, fra en verden og en økonomisk realitet langt fra vår moderne tidsalder. Men som sagt har den fått sine implikasjoner for dagens økonomiske

forståelse. Etter hvert har frihandel og økt globalisering gått hånd i hånd som et arvegods for økonomisk teori. Likevel, som Erik S. Reinert poengterer i sin *Global Økonomi* (2004, s. 14), er det ikke alltid faktisk politikk stemmer overens med det samme teoretiske budskapet som formidles utad. Her kan både USA sin egen beskyttelse av landbrukssektoren (s. 39), eller EUs importforbud eller 100% toll på landbruksvarer fra Øst-Europa (Reinert, 1997, s. 22) tjene som eksempler. Det er altså ikke alltid slik at den markedsliberale tankegangen er like praktisert som uttalt.

Likevel er det slik, om vi følger Ricardos teoretiske utgangspunkt for komparative fortrinn, at man i utgangspunktet skulle være tjent (som nasjon) på å være åpen for frihandel i varer hvor en har et komparativt fortrinn (uansett om en skulle være dårligere enn andre nasjoner på samme næring). Dette tjener tross alt Norge som en åpen økonomi, som er avhengig av å både selge våre egne varer, men også å kjøpe utenlandske varer (som vi husker var Ricardos mål på verdiøkning i en nasjon). Det er altså ingen tvil om at Norge som helhet tjener på et globalt handelsmarked, hvor vi kan kjøpe varer til en konkurransedyktig pris.

Ricardo baserte som nevnt teorien sin på sammenhengen mellom landrente og profittrate. Hans frykt, og kilden til kornkrisen i England, var at den økte renten førte til synkende profittrate – og da følgelig høyere priser på landbruksartiklene. Men hvordan henspiller dette seg på landbruket i Norge i dag? På 1800-tallet i England var det stort sett store godseiere som eide landeiendommen, som kapitalhavere leide og satte inn næringsmidler, redskaper og leide inn arbeidere som kultiverte den. Dette var følgelig grunnlaget for Ricardos teori.¹³

Dette er til en viss grad ulikt i dagens landbruk i Norge. I dag består norsk landbruk av 21 641 dekar dyrket jord, som er en prosentvis nedgang på 23,1% fra året før (a SSB, 2021). Av disse er mesteparten selvstendige jordbrukere, som selv står for kapitalinnskuddet ved sine gårdsbruk (se vedlegg 1). I tillegg til dette er 46 prosent av det jordbruksarealet som er tatt i bruk utleid jord, altså er flesteparten av bønder i dag også eiere av den jorden de selv kultiverer (i tillegg til å leie inn jord) – (se vedlegg 2). Dette gjør naturligvis at en mulig rente ved jordbruket tilfaller bonden, og ikke direkte svekker kjøpekraften til den enkelte bonde. Samtidig kan en så stor nedgang i dyrket jord tyde på at det er kun den mest fruktbare jorda som i dag tas i bruk i direkte dyrke.

¹³ *Se fotnote 4.

Når det kommer til realisert landrente i jordbruket, er dette i dag vanskelig å finne direkte tall på, da det ikke er gjort en mengde utregning av disse de siste årene. Likevel er det grunnlag for å anta at den renten som finnes i landbruket er liten, og i de aller fleste sammenhenger negativ (Almås, 1976).¹⁴ Mye av grunnlaget for en negativ rente i landbruket kan henge sammen med at norske landbruksartikler allerede er tilknyttet det globale markedet (Reinert, 1997, s. 30ff; Almås, 1976, s. 16f). Dette har altså gjort at norsk landbruk, om det skal være avkastning på investert kapital og lønn for kultivering, må man subsidiere landbrukets tap ved negativ rente over statsbudsjettet. Dette strider jo imot Ricardo, som mente at slike bruk, ikke lenger ville være til nytte for oss, og at kapitalen naturlig ville omfordeltes til annen næring.

Dette skjer jo altså ikke i norsk landbruk, og da er spørsmålet om det finnes et annet politisk-økonomisk grunnlag som kan forsvare opprettholdelsen av denne subsidieringen og videre overføringer til landbrukssektoren. I *The Other Canon* sitt bidrag til den politisk-økonomiske teoritradisjonen, her med særlig fokus på distriktnæring (herunder landbruk), ser vi at det forligger et argument for å beskytte norsk landbruk. Dette bunner ut i noe av den samme dynamikken presentert ovenfor; Hvis norsk landbruk skal overleve konkurransen den blir utsatt for i det globale markedet må den beskyttes av såkald *defensiv proteksjonisme* (Reinert, 1997, s. 22). Grunnlaget for hvorfor dette er viktig finner vi i det påfølgende argumentet om at det er nødvendig med et mangfold av økonomiske aktiviteter i distriktnæringene for å skape gode synergiefekter. Det å ha norsk landbruk fører altså til vekst i distriktene, og en inntektsfordeling mellom by og land som er positiv for økonomisk vekst innad i landet.

Hvis vi ser på nettopp inntekten fra landbruket i dag, ser vi at gjennomsnittlig inntekt i landbruket øker, til tross for at den fortsatt er lav sammenlignet med andre næringer (a SSB, 2021). Hvis vi ser på antallet bruk og størelsten på de, er det en omtrent lik fordeling når det kommer til størelsten på brukene. Dette har likvel endret seg radikalt siden 60-tallet, og gjort at antallet små og mellomstore bruk har sunket (vedlegg 3). Dette er følgelig et symptom, både en synkende tendens til bønder og landbrukseieendom (som brukes til landbruksproduksjon) (a SSB, 2021), men også at det foregår en sentralisering av den gjennværende driften.

¹⁴ Kildegrunnlaget her er dårlig for dagens situasjon, men undersøkelser gjort av Reidar Almås (1979) tyder på en lignende tendens i dagens landbruk, også tatt nedgangen i antall bruk og brukere siden 60-tallet i betraktning (a SSB, 2021).

Om vi ser på andre land enn Norge er det flere caser som kan tjene som eksempler på at om en skal fortsette å beskytte landbruket sitt for en viss form for frihandel, men samtidig ha en åpen økonomi slik Norge har, er ikke direkte sentralisering og jakten på stordriftsfordeler. Erik S. Reinert har i sammenheng med sitt prosjekt i Norsk Investforum gjort casestudier på tre ulike områder hvor en mindre skala av landbruks satsing. Hvor statsning på landbrukets nisjeprodukter har skapt gode forhold for økonomisk vekst i distriktsnæringer: *The Techno-Economic Paradigm Shift: Consequences for Norwegian regional and resource-based industries* (Reinert, 1997).

Her ser vi blant annet hvordan Reinerts teoretiske konsept om *Schumpeteriansk konkurranse* har ført til at landbruket i for eksempel Italias osteproduksjon i Emilia-Romagna området har ført til en desentralisering av produksjonen, mens man har kunnet søke stordriftsfordeler ved lagringsprosessen ved osten (Reinert, 1997, s. 54).¹⁵ Dette viser at et mangfold av høykvalitetsprodusenter i en region kan føre til økt velstand – hvis man kun søker stordriftsfordelene på de riktige stedene. Igjen, skiller landbruk og industri som kvalitativt ulike.

Hvis vi ut fra dette henspeiler oss til det norske eksemplet, er lærdommen vi kan trekke ut fra dette opp mot de teoretiske implikasjonene, at norsk landbruk burde fokusere mer på å vie seg til produkter som lettere lar seg forsvare i en kvalitativ forstand, snarere en prismessig forstand. Et eksempel som trekkes frem i Reinerts (s. 68) case-studie er melk – Hvor landbrukets potensielt beste kunder er de som er ute etter rene kvalitetsprodukter. De er villige til å betale for upastorisert biologisk melk fra Norge (beskyttet gjennom subsidier), mer enn de higne på ultrahøypastorisert melk gjennom frihandel (som dominerer 50% av melkemarkedet i sydeuropa). Hvis man skal, og til en viss grad bør man det, beskytte landbruket for frihandel må man ikke nødvendigvis beskytte landbruket for intern konkurranse gjennom satsning på nyskaping og omfavning av teknologiske muligheter. Slik eksemplet i osteproduksjon i Emilia-Romagna viser.

Konklusjon

¹⁵ De tre casene det refereres til her er gode eksempler på hvordan synergieffekter fra et spesialisert landbruk utsatt for *Schumpeteriansk konkurranse* kan føre til økt velstand i distriktsnæringer (se mer i Reinert, 1997, s. 69ff).

Vi har altså tatt for oss to ulike teoretiske utgangspunkt for å se på beskyttelse av landbruket, som sammen har bidratt til at vi kan svar på hvorvidt Norge bør beskytte landbrukssektoren. Vi ser at Ricardos kornmodell ikke er direkte gjellende i dagnes norske landbruksøkonomi, men at den også er omfavnet til en viss grad. Norske landbruksartikler er en del av det globale markedet, da vi er avhengig av dette for å kunne tilby nok varer på visse områder. Frihandlene spiller altså en viktig rolle for Norges økonomi, også innen landbruket.

Vi ser også at dette også fører til at man må beskytte landbruket. Selv om nasjonen som helhet tjener på frihandel, er det ikke slik at alle grupper innad i landet gjør det. Om vi følger videre fra Reinerts teoretiske diskusjon ser vi at inntektsfordelingen mellom by og land er avhengig av et mangfold i distriktsnæringene, hvor et spesialisert nisjemarked i landbruket kan gi gode synergieffekter og føre til økt velstand i distriktene – Noe som også på sikt er nasjonen tjent. Dette vises blant annet i Reinerts egne casestudier (se fotnote 15).

Ut fra dette kan vi konkludere med at Norge er avhengig av å ha en åpen økonomi som gjør at norske landbruksartikler utsettes for det globale markedet. Sammen med landbrukets mulige positive effekter på distriktsnæringene som kan bidra til økt velstand i distriktene, er det tydelig at norsk landbruk tilbyr en politisk allmennytte. Som jeg også innledningsvis la til grunn, er dette noe som er med på å gjøre norsk landbruk til en viktig politisk sak (jf. Rommetvedt, 2002). Dette gjør altså at Norge er nødt til å beskytte landbrukssektoren, da den samme globale markedsutsettingen kan føre til negativ rente i næringa. I midlertid betyr ikke dette at Norge bør beskytte landbruksnæringa for konkurranseutsetting på kvalitet og diferansialisering av produkt. Ved å gi norsk landbruk mulighet til å utvikle høyere kvalitet og økt mangfold av produkter, ved å styre unna direkte stordrift og sentralisering, kan norsk landbruk tjene de same gevinstene som for eksempel landbruket i Emilia-Romagna.

For å gi denne revitaliseringen av Ricardos teori, og det brede teoretiske mangfoldet i The Other Canon et bedre grunnlag burde man gjøre nye beregninger av renten i landbrukets grunnrente. Videre forskning kan med utgangspunkt i dette avklare hvorvidt de positive effektene ved å satse på høykvalitetsprodukter også i Norge har ført til økonomisk vekst i distriktene – For å videre kunne si noe om landbrukets rolle som inntektsfordeler.

Bibliografi

a SSB. (2021, lest: 29.10.2021). *Fakta om Jordbruk*, SSB. Hentet fra ssb.no:

- <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/faktaside/jordbruk>
- Aaheim, A. (1994). *Inntekter fra utvinning av norske naturressurser Noen teoretiske betraktninger*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå .
- Almås, R. (1976). *Om spørsmålet om meirproduktet i jordbruket*. Trondhiem: Institutt for sosiologi og samfunnskunnskap.
- b SSB. (2021). *Statistikkbanken, Gardsbruk, jordbruksareal og husdyr*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/statbank/table/05988/tableViewLayout1/>
- Burgstaller, A. (1986). Unifying Ricardo's Theories of Growth and Comparative Advantage. *Economica*, ss. Vol.35(212):467-481.
- c SSB. (2021). *Statistikkbanken, Gardsbruk, jordbruksareal og husdyr*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/statbank/table/12658/tableViewLayout1/>
- data.ub.uio.no. (2016, 04 07). *Heterodoks økonomi*. Hentet fra data.ub.uio.no: <http://data.ub.uio.no/skosmos/humord/nb/page/c28461>
- Evenett, S. J. (2017). *Cloth for Wine? The Relevance of Ricardo's Comparative Advantage in the 21st Century*. London: CEPR Press.
- Farsund, A. A. (2014). Norsk jordbruk i krysspress mellom nasjonal og internasjonal politikk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, ss. 2(30):85–107.
- Gilbrant , J., Suvatne, S. S., & Dorholt, I. (2021, oktober 08.). *Presenterer Hurdal-erklæringen onsdag*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/presenterer-hurdal-erklæringen-onsdag/74341738>
- Reinert, E. S. (1997). *The Techno-Economic Paradigm Shift: Consequences for Norwegian regional and resource-based industries*. Oslo: Norsk Investorforum.
- Reinert, E. S. (2004). *Global Økonomi: Hvorfor de rike ble rike og hvorfor de fattige blir fattige*. Oslo: Spartacus.
- Reinert, E. S. (2007). *How rich countries got rich...and why poor countries stay poor*. London: Constable & Robinson Ltd.
- Ricardo, D. (1815). *An Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock* (2. edition). London: John Murray Albemarle Street.
- Ricardo, D. (2001, [1821, (1817)]). *On the Principles of Political Economy and Taxation* 3. edition. Ontario: Batoche Books.
- Rommetvedt, H. (2002). *Matmakt – Politikk, forhandling, marked*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Salvadori , N., & Signorino, R. (2015). *History of Political Economy*, ss. vol. 47(1):151-184.
- Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of Economic Analysis*. Cambridge: Harvard University Press.

Senterpartiet. (2021, juni 22.). *Jordbruk*. Hentet fra Senterpartiet.no:

<https://www.senterpartiet.no/politikk/A-%C3%85/politisk-sak/landbruk>

Vedlegg

Vedlegg 1: Tabell 1.0

Tabell 1.0: Jordbruksbedrifter, etter region, statistikkvariabel og år (b SSB, 2021).

	Jordbruksbedrifter i alt	Jordbruksbedrifter med personleg brukar	Jordbruksbedrifter med upersonleg brukar i alt	Ansvarleg selskap	Aksjeselskap, institusjon o.l
	2020	2020	2020	2020	2020
03+30 Oslo og Viken	6 343	6 041	302	145	157
01 Østfold (-2019)	0	0	0	0	0
02-03 Oslo og Akershus (-2019)	0	0	0	0	0
06 Buskerud (-2019)	0	0	0	0	0
34 Innlandet	7 016	6 705	311	224	87
04 Hedmark (-2019)	0	0	0	0	0
05 Oppland (-2019)	0	0	0	0	0
38 Vestfold og Telemark	2 618	2 457	161	53	108
07 Vestfold (-2019)	0	0	0	0	0
08 Telemark (-2019)	0	0	0	0	0
42 Agder	1 801	1 713	88	45	43
09 Aust-Agder (-2019)	0	0	0	0	0
10 Vest-Agder (-2019)	0	0	0	0	0
11 Rogaland	4 031	3 806	225	152	73
46 Vestland	5 857	5 582	275	199	76
12 Hordaland (-2019)	0	0	0	0	0
14 Sogn og Fjordane (-2019)	0	0	0	0	0
15 Møre og Romsdal	2 393	2 249	144	115	29
50 Trøndelag - Tröndelage	5 637	5 318	319	232	87
16 Sør-Trøndelag (-2017)	0	0	0	0	0
17 Nord-Trøndelag (-2017)	0	0	0	0	0
18 Nordland - Nordlännda	1 885	1 762	123	95	28
54 Troms og Finnmark - Romsa ja Finnmarku	1 132	1 058	74	50	24
19 Troms - Romsa (-2019)	0	0	0	0	0
20 Finnmark - Finnmarku (-2019)	0	0	0	0	0

Vedlegg 2: Tabell 1.1

Tabell 1.1: Jordleie, etter statistikkvariabel og år (c SSB, 2021).

	2019
Jordbruksareal i drift i alt	9 842 540
Leigd jordbruksareal i drift	4 545 771
Leigd jordbruksareal i drift i prosent av jordbruksareal i drift i alt	46
Jordbruksbedrifter i alt	39 090
Jordbruksbedrifter med jordleige	26 031
Jordbruksbedrifter med jordleige i prosent av jordbruksbedrifter i alt	67

Vedlegg 3: Modell 1.0

Modell 1.0: Bønders jordbruksareal (a SSB, 2021).

